

University of Mysore

Department of studies in sanskrit

ECOLOGY IN SANSKRIT LITERATURE

संस्कृतसाहित्ये पर्यावरणचिन्तनम्

ECOLOGY IN SANSKRIT LITERATURE

॥ संस्कृतसाहित्ये पर्यावरणचिन्तनम् ॥

Dr. R. SURESHA

EDITORIAL COMMITTEE : 99808-33466

Prof. K. Narayan Bhatta

Professor and Chairman, DOS in Sanskrit,
University of Mysore

Dr. Suresh Hegde

Guest Faculty, DOS in Sanskrit,
University of Mysore

Dr. R. Suresha

Guest Faculty, DOS in Sanskrit,
University of Mysore

Dr. Rachoti Devaru

Guest Faculty, DOS in Sanskrit,
University of Mysore

Dr. Pushpalatha S. M.

Guest Faculty, DOS in Sanskrit,
University of Mysore

Published by :

Department of Studies in Sanskrit

Manasagangotri, University of Mysore

Mysuru - 06

ECOLOGY IN SANSKRIT LITERATURE - a compendium of the
articles at the National seminar held on 26th February - 2020 at
**Department of Studies in Sanskrit, Manasagangotri, University
of Mysore, Mysuru - 06**

Pages : ix + 351 = 360

Size : Demy 1/8

Edition : 2020

Copies : 100

Price : 300/-

Copy Right : Author

Published by : Department of Studies in Sanskrit,
Manasagangotri, University of Mysore, Mysuru - 06

ISBN No. : 978 - 1 - 56646-725-4

Printing : Swathi Printing & Tradesr, Mysuru
Mobile : 9844266994

ಪ್ರೊ. ಡಿ. ಹೆಚ್. ಕೆ. ಅ.

ಮೈ

26-02-2020

ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ

ಶ್ಲಾಘನೀಯವಾಗಿ

ನವ

ಮಾನವನು ತನ್ನ

ಎಂಬಿತ್ಯಾದಿ ಶ್ಲೋಕ

ಪಕ್ಷಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂ

ತಿಳುವಳಿಕೆ, ಸಂ

ಅಖಂಡ ಜ್ಞಾನ

ನಮಗೆ ನೀಡು

ಸರ್ಕಾರವೂ ವಿ

ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ನಿ

"ಸಂಸ್ಕೃತ

ವಿಶೇಷವಾದ

ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ

ಸಂಶೋಧಕರು

ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯ

ಮುಂದೆಯೂ ಲ

ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು

ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಹಾರ

Contents

SANSKRIT		
1	नैषधमहाकाव्ये पर्यावरणचिन्तनम्	Prof. K. Narayana Bhatta 1
2	परिसरसंरक्षणेन सर्वसंरक्षणम्	Vidvan Dr. T. V. Satyanarayantalakadu 8
3	धर्मशास्त्रे पर्यावरणविचारः	Dr. Venkaramana Hegde 12
4	वेदेषु परिसरचिन्तनम्	Dr. Shrikrishna Bhat 18
5	वैदिकवाङ्मये पट्टावरण चिन्तना	Dr. G. Sireesha 25
6	सुस्थिरासामरस्या प्रगतिः प्रकृतिप्रपत्तिमूला	Dr. R. Suresh 35
7	रघुवंशमहाकाव्ये कालिदासस्य वृक्षप्रेमात्मकं पर्यावरणचिन्तनम्	Dr. Srinivasa 44
8	वृक्ष चिन्तनम्	Vid. Pradeep Joshi 48
9	न्यायवैशेषिकदर्शनयोः जलविचारः	Dr. Raghava K. L. 55
10	पुराणरीत्या पर्यावरणे कालस्य प्राधान्यम्	Dr. Diddige Vashikrishna 62
11	विश्ववल्लभवृक्षायुर्वेदः किञ्चन अवलोकनम्	Dr. Udayan Hegde 67
12	वैदिक वाङ्मये पर्यावरणस्य उत्पत्तेः विश्लेषणात्मक समीक्षणम् ।	Ishwara P. Bhat 72
13	संस्कृतसाहित्ये पर्यावरणविज्ञानं	Hemaraj N. M. 78
14	कालिदासीयरूपकेषु पर्यावरणप्रीतिः	Vanaraja B K 85
15	मेघदूते मानवपर्यावरणसम्बन्धः	Murthy V H 94
16	ऋषिदृष्यापर्यावरणसमीक्षणम्	Dr. Naveen Bhat 102
17	आर्षसाहित्ये युद्धं पर्यावरणञ्च	Sri Rachoti Deva 106
18	संस्कृतसाहित्ये पर्यावरणचिन्तनम् श्रीवादिराजपूज्यचरणविरचिते तीर्थप्रबन्धे पर्यावरणचिन्तनम्	Dr. Ananda. Acharya, U V 113

सुस्थिरासामरस्या प्रगतिः प्रकृतिप्रपत्तिमूला

डा. आरु, सुरेशः

अतिथि-उपन्यासकः, संस्कृताध्ययनविभागः, मैसूरु

विश्वविद्यालयः

Email : drrsuresha@gmail.com

लेखसारः—अस्मान् परितः दृश्यमानः परिसरः प्रदुष्टः मलिनः इति नेदम अविदितचरं कस्यचित्। अस्याः समस्यायाः निदानं किं? प्रकृतिं प्रति प्राचीनानां भारतीयानाम्, आधुनिकानां पाश्चात्यानां च का धारणा? तत्परिणामाः परिहाराश्च के? पाश्चात्यैः “सुस्थिरा प्रगतिः”(Sustainable Development) इति विचारः साम्प्रतं बहुधा मण्ड्यते। एतस्य पर्यायःसाधुतरः भारतीयः “सामरस्या प्रगतिः” (Harmonious Development) इति अपूर्वः विचारः सोपपत्ति प्रत्यपादि। निसर्गनियानुगमेन हि प्रशान्तिः प्रमोदः प्रकर्षश्च, न तु निसर्गनियमनेन।

कूटपदानि – सुस्थिरा, सामरस्या, पाश्चात्या, भारतीया, बहुसंस्कृतिः

पीठिका

परिसरे मानवस्य अतिशयः हस्तक्षेपः महते अनर्थाय। अरण्यनाशेन सह वन्यजीविनां वैविध्यमपि नष्टप्रायम्। तत्परिणामतः विविधाः मृगाः पक्षिणश्च शाश्वतिकरूपेण सप्रभेदं विनष्टाः अथवा ईषन्मात्रेण कचिदेव अवशिष्टाः अवसानप्रायाश्च दृश्यन्ते। यथाचलदूरवाण्याः मोबैल्यन्त्रस्य